

Foc pàl·lid - Vladimir Nabokov

L'obra més coneguda de Vladimir Nabokov, malgrat ell mateix, és *Lolita*, però no com a novel·la, sinó en forma de pel·lícula de Stanley Kubrick i, encara més que la pel·lícula, la substantivització de l'antropònim que s'aplica alegrement a noies atractives, tot i que la novel·la original és dramàtica i que la protagonista és una nena de dotze anys.

Vladimir Nabokov va néixer el 1899 en una família benestant de Sant Petersburg. De ben petit, parlava i llegia en rus, anglès i francès. Arran de la revolució, va abandonar el país i durant més de dues dècades va viure a Anglaterra, Alemanya, Txecoslovàquia i França, fins que el 1940, davant l'avanç de les tropes del Tercer Reich, va fugir als Estats Units. Allà va ser professor de literatura fins que, després de l'èxit de *Lolita*, va abandonar la docència i el 1961 es va establir a Suïssa, on va morir el 1977. Aquestes circumstàncies expliquen que la seva obra dels anys vint i trenta sigui escrita en rus, mentre que a partir dels anys quaranta adopta l'anglès. A banda de poesia, assaig memorialístic i estudis literaris, va escriure una desena de novel·les en rus i una desena de novel·les en anglès, entre les quals destaquen *Lolita* (1955) i *Foc pàl·lid* (1962). Ell i Joseph Conrad són els únics escriptors que han fet contribucions considerables a la literatura anglesa utilitzant una llengua que no era la materna, tot i que només *Lolita* ha aconseguit ser popular arreu del món i alhora una obra de culte que ha influït tres generacions d'escriptors.

En català, als anys vuitanta Edhasa i Edicions 62 van publicar les novel·les *Lolita*, *Ada o l'ardor* i *L'encantador*, així com l'autobiografia *Parla, memòria*. Als noranta s'hi van afegir *Foc pàl·lid* i *Pnin*, i el 2010 la inacabada *L'original de Laura* (totes tres a Edicions 62). Ara La Magrana, que el 2013 va reeditar *Pnin*, ha tornat a posar en circulació la magnífica versió de *Foc pàl·lid* que el 1992 havíem pogut llegir a la col·lecció Les Millors Obres de la Literatura Universal. La nostra felicitat seria completa si poguéssim llegir també en català els contes i les novel·les, en particular *La defensa* i *Maixenka* (la primerenca versió russa de *Lolita*).

La forma peculiar

La causa del respecte degut a Vladimir Nabokov arreu del món és l'excel·lència tant en la invenció de la trama com en l'elecció de l'estructura, si bé *Lolita* es recorda sobretot per la primera, i *Foc pàl·lid* per la segona. Jo l'havia llegida fa més de vint

anys, i no havia oblidat la peculiar forma amb què està construïda, si bé se m'han anat esborrant els detalls concrets de l'argument (tot i que són precisament els detalls el que l'autor, a les seves classes de literatura universal, aconsellava als seus estudiants que acariciessin).

Foc pàl·lid és el títol d'un poema de 999 versos escrit pel personatge de ficció John Shade. Aquest poema està inclòs dins el llibre del mateix títol publicat per Vladimir Nabokov, i situat després del prefaci que escriu un personatge de ficció anomenat Charles Kinbote, veí, col·lega universitari i curador de l'obra de Shade. De fet, cinc sisenes parts del llibre l'integren les notes de Kinbote –que poden abastar des d'un paràgraf fins a vint pàgines-, centrades en les vicissituds del rei d'un país europeu anomenat Zembla. D'una banda, doncs, tenim un poema llarg on Shade repassa la seva infantesa, la mort de la seva filla, la relació amb l'esposa i tot de qüestions estètiques, i de l'altra s'hi afegeix la interpretació personalíssima de Kinbote, interessat en l'obra de Shade, sí, però molt més en la seva pròpia trajectòria, explicada a partir de paraules i expressions que troba en el poema i que la resta de lectors no trobaria gaire pertinent vincular amb la història del regne de Zembla ni amb la de Kinbote.

En altres paraules, la part important de la novel·la està formada per l'aparat crític del poema, que en ve a ser un pretext reeixit. Si el poeta afirma en un vers que no ha jugat mai a pilota, el curador s'esplaia sobre les seves pròpies relacions amb l'esport. Quan Shade parla d'una muntanya, a Kinbote li recorda l'orografia de Zembla. També és possible que una combinació fonètica faci pensar el curador en un nom propi, la biografia del qual desenvoluparà a la nota. Com que Shade data cada part del poema, Kinbote les relaciona amb les anotacions preses en el seu propi diari, amb les converses que van tenir aquell mateix dia, amb els moviments de Shade que el curador espia des de casa seva amb ajuda d'uns prismàtics. És temptador imaginar Nabokov -que ja havia escrit un pròleg de *Lolita* amb pseudònim- fent repartir astutament al personatge Shade tot de referències obscures en el poema amb la intenció que el seu curador de ficció les fes aflorar.

Perfum de “Lolita”

L'estructura de *Foc pàl·lid* és idònia per a Nabokov, que es va divertir amb aquest punt de vista que li permet semblar -i alhora assegurar-se de recollir- bromes autoreferencials, paròdies universitàries, mots en zemblia i acudits postmoderns. Ara

bé, ¿fa sentit des del punt de vista literari? ¿És una ocurrència ideal per explicar per telèfon a un amic però es fa llarga quan es converteix en un llibre de tres-centes pàgines? En aquest punt és on Nabokov s'afirma com un dels gran autors del segle passat, ja que no només crea una estructura original, sinó que el poema és un bon poema, i les notes són una bona novel·la, que inclou totes les característiques exigibles: versemblança, psicologia, ritme, sorpreses i aquell humor decadent, entre desmenjat i neuròtic, que ens recorda el perfum que impregna *Lolita*. En fi: a *Foc pàl·lid* tot és literatura, fins i tot l'índex.

A banda de les aventures del rei de Zembla, les notes admeten altres interpretacions. En primer lloc, poden llegir-se com una sàtira del poder dels curadors que imposen els seus prejudicis al text. En el prefaci, Kinbote aconsella començar per les notes abans d'escometre la lectura del poema: “Sense les meves notes, el text de Shade no té, senzillament, cap mena de realitat humana.”. D'altra banda, Shade coincideix amb Nabokov en el menyspreu per Marx i Freud, en la visió aristocràtica de la literatura, en el rebuig precoç del llenguatge políticament correcte. També és cert que Shade té moments ridículs, i que Kinbote l'encerta en més d'una ocasió. Nabokov, que també era professor i crític de literatura, distribueix virtuts i defectes entre els dos personatges.

Les picades d'ullet no són necessàries, però representen un afegitó lúdic que el lector agraeix: Kinbote suggereix a Shade el títol *Solus Rex* per al poema, el mateix títol que el mateix Nabokov havia fet servir en un dels seus contes russos; un dels professors de la universitat on ensenyen poeta i curador és el mateix Pnin de la novel·la homònima; un huracà de nom Lolita apareix en el poema sense que Kinbote desxifri per què.

Després de *Foc pàl·lid*, cal repensar qualsevol rampell a l'hora d'anotar -lúdicament o no- un text. Com totes les grans obres, no resulta estimulants per a un escriptor, sinó més aviat castrant: què es pot afegir a la literatura després de llegir aquesta generosa mostra de talent? Experiments posteriors de ficció profusament anotada, com *Larva* (1983), de Julian Ríos, o *House of leaves* (2000), de Mark Z. Danielewski, no arriben a la grandesa de la novel·la que comentem, malgrat –o potser aquesta és la causa- que tenen una llargada molt superior.

Un exemple. “La vida humana comenta un abstrús poema inacabat”, llegim en el poema de Shade. En la nota, Kinbote afirma: “Si he entès correctament el sentit d'aquesta succinta observació, el nostre poeta insinua que la vida humana no és sinó

una sèrie de notes a peu de pàgina d'una immensa, obscura i inacabada obra mestra.”
Així és com se sent el comentarista, limitat com un Kinbote, després de llegir *Foc pàlid*.